

Motion till riksdagen

1989/90:Fi65

av Lars Werner m fl (vpk)

med anledning av proposition 1989/90:150 Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1990/91 m.m. (kompletteringsproposition)

1.1. Inledning

Det senaste halvårets politiska händelser har inneburit att regeringen definitivt kapitulert för de kapitalistiska marknadskrafterna. Kompletteringspropositionen talar inte om en egen väg utan är enbart ett sätt att förhålla sig till marknadens krafter, dvs de imperialistiska koncernerna och EG-marknadens villkor. Tredje vägens politik försökte ge en illusion om en egen utveckling. Färden på den vägen slutade i ett stopp och socialdemokratin står än mer tomhänt än tidigare. Folkpartiet formar nu regeringens politik.

Samtidigt har människorna i arbetarrörelsen anledning att själva försvara sina traditionella värderingar och vunna framgångar, inte bara mot högern, borgare och kapital, utan i lika hög grad mot den socialdemokratiska regeringens politik.

1.2. Vpk tar ansvar

Vpk håller fast vid en socialistisk arbetarpolitik. Vi delar oron som finns i arbetarrörelsens bas. De traditionella värderingarna måste försvaras och användas i strid för arbetarrörelsens intressen och mot borgarpolitik.

För den skull har inte vpk undandragit sig sitt ansvar att påverka politikens utformning. Vpk har lagt en mängd förslag för att vända och åtgärda problemen i ekonomin. Däremot har Vpk bestämt sagt nej till en orättvis fördelningspolitik, felaktig åtstramning och försämringar för de arbetande.

Regeringens val av folkpartiet som samarbetspartner är ett politiskt val, ett högerval. Hade den socialdemokratiska regeringen varit intresserad att börja bedriva arbetarpolitik i gammal god arbetarrörelseanda, var och är vpk berett till konstruktiva insatser.

1.3. Arbetarrörelsen och regeringspolitiken

Högerutvecklingen av den socialdemokratiska regeringspolitiken är på kort sikt en svårighet och en tillbakagång för arbetarrörelsens styrka och politiska inflytande. Samtidigt finns nu möjligheten att frigöra hela den politiska kraften som finns inom rörelsen. Vpk kan trots regeringens högeravridning se positivt på möjligheten att vända den politiska utvecklingen.

De uppgörelser regeringen gjort med folkpartiet om skattepolitiken och

den ekonomiska politiken strider i flera fall direkt mot arbetarrörelsens principiella utgångspunkter. rättvisa och jämlikhet, solidaritet och gemenskap.

Mot. 1989/90
Fi65

För vad är egentligen arbetarrörelsen? Ja, så här uttrycker sig en okänd poet i en fackförbundspublication:

Arbetarrörelsen?

Ideologi. Tankar. Idéer, värderingar, moral och tradition. Går att förändra och utveckla, inte alls oföränderligt. Likt en gammal fura, stammen, grenarna, lövverket, rötterna tillsammans starkt och friskt, växande.

Rötterna, stammen består och tycks oföränderligt medan grenarna ständigt skjuter nya skott.

Knutna till trädets rötter finns grundvärderingarna; tron på människans lika värde, demokrati och rättvisa. Stammens bark innesluter tankar om värdet av gemenskap, solidaritet och sammanhållning för gemensamma intressen. Grenverket symboliserar vår organisation, vår verksamhetsidé och våra gemensamma strävanden. Allra ytterst försiggår en ständig process, där trädet tillgodogör sig solens energi och lämnar ifrån sig syre till sin omgivning."

1.4. Vpk står fast

I motsats till regeringen och folkpartiet anser vi att en fördelningspolitik måste bedrivas även om man inte har en god tillväxt. Det som finns måste fördelas till de grupper som bäst behöver dem. En regering som slutar upp med att göra rättvisa fördelningar kan aldrig få vårt eller arbetarrörelsens stöd.

Vi kan inte heller se att regeringen i sin långtidsbudget har ändrat inriktning. Det kommer att bli fem svåra år för de lägsta inkomsttagarna och de nyfattiga. Skatteomläggningen gynnar främst de rika.

De lägst avlönade får det svårare och svårare att kompensera sig avtalsvägen. Vi ser att löneklyftorna ökar. I detta läge väljer regeringen att reducera eller i bästa fall ha en oförändrad nivå på transfereringarna till hushåll och kommuner.

Från USA finns redovisat (Fritzell 1988) hur minskade transfereringar kraftigt slår mot ensamstående kvinnor med barn. Där har det under senare år utvecklats en klar feminisering av fattigdomen. Med den nya inriktningen av den ekonomiska politiken kommer vi att få samma utveckling i Sverige.

Detta innebär att hälso- och sjukvården, den sociala tryggheten och samhällsskyddet blir lidande och att fritidsverksamheter och kulturen drabbas.

Vpk ser det som allt mer angeläget att hålla fast vid de utgångspunkter och riktlinjer för den ekonomiska politiken som vi presenterade i januari:

- * Rättvis fördelningspolitik med inriktning på låginkomstägarna.
- * Social rättvisa med satsningar på vård, omsorg, skola och kultur.
- * Arbete åt alla och demokratiska maktförändringar i arbetslivet.
- * Nationell industripolitik med framtidsinvesteringar för att minska i första hand beroendet av EG.
- * Samlade åtgärder mot den ekologiska krisen.

2. Granskning av regeringens ekonomiska politik

2.1. Internationell utveckling

Efter drygt sju år av högkonjunktur framstår alltså förutsättningarna som goda för en fortsatt stark ekonomisk utveckling. Under 1989 dämpades visserligen tillväxten något. Uppbromsningen var mest uttalad i USA och Storbritannien. Detta innebär emellertid inget drastiskt omslag i konjunkturen. Den sammantagna produktionen i industriländerna beräknas i nuläget öka med en takt på 2-3 %, och få bedömare tror att tillväxten kommer att reduceras nämnvärt under det närmaste året.

I USA har industriproduktionen i stort sett legat kvar på den nivå som uppnåddes kring årsskiftet 1988/1989. Antalet industrianställda har minskat samtidigt som kapacitetsutnyttjandet reducerats. Även inom tjänstesektorn har tillväxten dämpats något, men avmattningen är inte på långt när så uttalad som inom industrin. Sammantaget har BNP-tillväxten reducerats från 4 % ner till knappt 2 %. En inte ovanlig bedömning är att den amerikanska konjunkturen nu nått sin botten och att utvecklingen under andra halvåret 1990 kommer att vända uppåt igen.

Det höga ränteläget har haft en avkylande effekt på den brittiska ekonomin. Tillväxten sjönk från 4 % (1988) ner mot 2 % under 1989. Mycket tyder på att tillväxten dämpats ytterligare under början av det här året. Liksom i USA är det emellertid sannolikt att den svagaste fasen i den brittiska konjunkturen redan har passerats.

Övriga Västeuropa präglas i hög grad av en omfattande investeringsvåg. Investeringarna har i flera länder ökat med tvåsiffriga tal. Man får gå tillbaka till 1960-talet för att finna en lika stark utveckling. Trots dessa gynnsamma förutsättningar har ändå tillväxten dämpats. Det är emellertid inte frågan om vikande efterfrågan utan snarare om en tilltagande brist på produktionskapacitet. Kapacitetsutnyttjande är i flera länder det högsta sedan början av 1970-talet. Denna utveckling har drivit upp räntorna. Därtill har omställningen i Östeuropa tillkommit. Aktörerna på de finansiella marknaderna väntar sig att konsumtion och investeringar skall öka kraftigt där och att detta kommer att leda till ökad inflation. Ränteuppgången har därför fortsatt.

Den ekonomiska tillväxten på den europeiska kontinenten bedöms således fortsätta samtidigt som konjunkturen vänder uppåt i USA och Storbritannien. Högkonjunkturen kan därför leva kvar en bra bit in på 1990-talet. Det bör emellertid understrykas att räntenivån stigit betydligt under de senaste åren. I allmänhet tar det tid innan en ränteuppgång får effekt på den ekonomiska aktiviteten. Den höga investeringstillväxten och tilltagande flaskhalsproblem gör att ränteutvecklingen sannolikt förblir uppåtriktad. Även om den reala ekonomin i nuläget bör betecknas som stark kommer ränteuppgången att hämma efterfrågeutvecklingen. Riskerna för en plötslig konjunkturedgång är i nuläget små, men kan för den skull inte uteslutas.

2.2. Den svenska ekonomins utveckling

I Sverige liksom i flera andra industriländer nådde industrikonjunkturen sin höjdpunkt i början av 1989. Produktion och kapacitetsutnyttjande uppnådde då sina högsta värden. Industrikonjunktorens försvagning i Sverige sammanfaller därmed med den internationella utvecklingen.

Bristen på arbetskraft och produktionskapacitet har i flera års tid hämmat produktionens utveckling inom den svenska industrin. Efterfrågan har funnits, men det har saknats resurser för att möta denna fullt ut. Detta har resulterat i att Sverige tappat marknadsandelar på såväl hemma- som exportmarknaderna. Följden har också blivit att priser och löner ökat snabbare i vårt land än i många andra länder.

Den efterfrågeförsvagning som stora delar av svensk industri nu står inför beror delvis på en svagare internationell konjunktur, men också på att de svenska företagen under en följd av år höjt sina priser mer än de utländska konkurrenterna. Följden har blivit ett jämförelsevis stort efterfrågebortfall för svenska företag. Omställningen har gått snabbt. Så sent som i september i fjol uppgav mer än hälften av industriföretagen att det främst var bristen på produktionsfaktorer som begränsade produktionen. I början av 1990 angav 2/3 av företagen istället efterfrågeläget som det främsta hindret.

Bilden är emellertid splittrad. Inom delar av industrin upplevs bristen på arbetskraft fortfarande som besvärande, samtidigt som efterfrågeläget uppges vara gott. Det är framförallt massa- och pappersindustrin, järn- och stål-, samt transportmedelsindustrin som fått vidkännas ett försämrat efterfrågeläge. Dessa branscher väger förhållandevis tungt i den svenska industrin. Till viss del kan därför den svenska industrins jämförelsevis dåliga utveckling förklaras med en, för tillfället, oförmånlig industristruktur.

Den svenska exporten utvecklades mycket svagt under 1989. Detta gäller inte bara volym- utan också prisutvecklingen. De svenska priserna förefaller t.o.m. ha sjunkit relativt konkurrenternas.

Ett sätt att mäta lönsamheten är att räkna fram bruttoöverskottet. Detta mått anger hur mycket som återstår av förädlingsvärdet efter att lönekostnaderna plockats bort. Utvecklingen av bruttoöverskottets andel av förädlingsvärdet ger en bild av vinstutvecklingen. 1981 låg vinstandelen inom industrin på 20 %. Efter devalveringarna 1981 och 1982 steg bruttoöverskottet snabbt. 1984 översteg vinstandelen 30 % och 1986 var det uppe i drygt 32 %. Kraftiga löneökningar i kombination med måttliga prisökningar och svag produktivi-

tetsutveckling har under de senaste åren medfört att vinstandelen sjunkit något.

Under 1987 och 1988 steg timlönerna med endast 6 1/2 %. Under dessa båda år var näringslivets lönsamhet bättre och bristen på arbetskraft större än vad som kan förväntas för 1991. En annan viktig skillnad är den försämring av kommunernas finanser som inträffat. Även om bristen på arbetskraft i vissa sektorer kommer att bestå är det ändå sannolikt att löneutvecklingen 1991 kommer att bli betydligt måttligare än den varit de två senaste åren. Det finns visserligen bedömare som räknar med att lönerna fortsätter öka med tvåsiffriga tal. Detta förefaller inte vara någon realistisk utveckling. Men inte heller regeringens uppskattning framstår som speciellt sannolik. I sitt huvudalternativ utgår man från att lönerna ökar med enbart 3 % 1991. Enligt vpk:s mening är det rimligare att räkna med en höjning på 6 %. En sådan utveckling skulle också ligga i linje med den i omvärlden.

2.3. Försörjningsbalans

Regeringens förutsägelse om att lönerna nästa år ökar med 3 % leder till att den underliggande inflationen kan nedbringas till 3,7 %. Detta innebär en viss försämring av reallönerna. Hushållens inkomster ökar emellertid till följd av skattereformen. Såväl sparande som konsumtion ökar. Efter en rad år med kraftig investeringstillväxt förutses en uppbromsning. Sammantaget innebär detta att tillväxttakten för den inhemska efterfrågan reduceras till 1 1/2 %. Importutvecklingen dämpas härigenom. Regeringen räknar emellertid med en ännu lägre exporttillväxt varför handelsbalansens överskott fortsätter krympa. Kraftigt växande räntebetalningar till följd av ökad skuldsättning i samband med omfattande svenska utlandsinvesteringar och nettoimport av aktier leder till att underskotten i bytesbalansen fortsätter växa kraftigt. För 1991 räknar regeringen med ett underskott på drygt 70 miljarder kronor vilket motsvarar 5 % av BNP.

2.4. Balansproblem

Den svenska bytesbalansen skall avspegla förhållandet mellan sparande och investeringar i vårt land. Då investeringarna överstiger sparandet visar bytesbalansen underskott. Sparande definieras som skillnaden mellan produktion och konsumtion. Det av produktionen som inte konsumeras sparas således. Om konsumtionen ökar snabbare än produktionen minskar sparandets andel av produktionen (dvs sparkvoten sjunker).

Sedan 1982 har såväl sparande som investeringar vuxit kraftigt. Under de senaste åren har emellertid investeringarna vuxit avsevärt snabbare än sparandet. Detta har resulterat i kraftigt växande bytesbalansunderskott. Det är viktigt att understryka att de växande underskotten är ett resultat av ökande investeringar och inte en följd av att sparandet sjunker (dvs att konsumtionen skulle öka snabbare än produktionen).

Svenska företagsinvesteringar växer kraftigt inte bara i Sverige utan också utomlands. Valutareglernas avskaffande innebar att samtliga hinder för återinvesteringar och fastighetsköp utomlands togs bort. Därtill blev det möjligt att fritt köpa utländska aktier. Det sammantagna värdet av de

svenska direktinvesteringarna utomlands och importen av utländska aktier uppgick 1989 till närmare 97 miljarder kronor vilket innebar en ökning med 54 miljarder kronor. Huvuddelen av ökningen låg på aktieimporten. Samma år uppgick det svenska näringslivets bruttoinvesteringar i Sverige till 227 miljarder kronor en ökning med 35 miljarder kronor också det en kraftfull höjning.

Att investeringarna överstiger sparandet behöver inte nödvändigtvis vara något problem. Att låna till investeringar är inget att oroa sig för såvida dessa på sikt ger en avkastning som överstiger lånekostnaden. Upplåning i syfte att finansiera löpande konsumtion är däremot något man helst bör undvika. Sparandet i den svenska ekonomin har emellertid vuxit under hela 1980-talet. Det reala sparandet plus nettoexporten av varor och tjänster relativt BNP låg 1989 på 22 % av BNP. Detta är drygt 2 % mer än genomsnittet för detta decennium.

Den kraftiga investeringsuppgången har inte bara resulterat i växande bytesbalansunderskott utan också i en växande obalans mellan utbud och efterfrågan. Produktionen har, trots kapacitetsutbyggnaden, inte kunnat möta efterfrågetillväxten. Importen har ökat kraftigt samtidigt som hemmaefterfrågan dragit resurser från exportsektorn. Detta har inte bara resulterat i en försvagad handelsbalans utan också övrefterfrågan på produktionsfaktorer och insatsvaror med stigande priser och löner som följd.

Det grundläggande problemet är således att efterfrågan överstiger utbudet. Regeringens förslag till lösningar har varierat. Avsikten med det senaste förslaget är att dämpa expansionen inom den offentliga sektorn och strama åt för hushållen. Med denna politik hoppas man dämpa efterfrågetillväxten och stimulera arbetsutbudet. Härigenom skulle gapet mellan efterfrågan och utbud minska vilket skulle dämpa inflationen.

Vpk vänder sig emot en generell åtstramning. Det är inte hushållens eller den offentliga sektorns konsumtion som har orsakat överhettningen. Mellan 1980 och 1989 ökade såväl privat som offentlig konsumtion med 16 %. Detta kan jämföras med att BNP ökade med drygt 20 %. Konsumtionens andel av BNP har med andra ord minskat vilket innebär att sparkvoten ökat.

Regeringen försöker i första hand lösa de ekonomiska problemen genom att reducera efterfrågan. Den överhettning i ekonomin som vi kunnat iakttä under 1989 och början av 1990 beror emellertid inte i första hand på att efterfrågan är för stor utan istället på att utbudet är för litet. En momshöjning löser därför inte de grundläggande problemen.

Allan Larsson sa i vintras när han slutade som AMS-chef att: "Sverige behöver inte ha brist på anställda, varken nu eller på 90-talet. Det är den dåliga hushållningen med den arbetskraft som redan finns som är orsaken till dagens situation. Förbättrad arbetsmiljö samt ökade resurser till rehabilitering behövs för att förbättra hushållningen med arbetskraft." Vpk delar denna bedömning.

Den öppna arbetslösheten har under den socialdemokratiska regeringen inte tillåtits växa som i andra länder. Men alltfler har trots detta hamnat vid sidan om. Antalet långtidssjukskrivna och förtidspensionerade har under den socialdemokratiska regeringen ökat med 150 000 personer så att denna grupp nu uppgår till en halv miljon människor. Det är inte konstigt att vi

hamnat i en situation där efterfrågan överstiger utbudet. Det är inte konstigt att det råder brist på arbetskraft när man tillåtit en sådant slöseri med mänskliga resurser. Utmed den tredje vägen har många hamnat i diket.

Mot. 1989/90
Fi65

2.5. Full sysselsättning eller låg inflation

Den föregående finansplanen inleddes med orden: "Arbete åt alla är den ekonomiska politikens viktigaste mål". Det var en vacker formulering. Tyvärr har den fallit bort i den reviderade versionen. Regeringen säger istället denna gång att: "Arbetslösheten skall inte vara ett medel i den ekonomiska politiken". Det är möjligt att innebörden är den samma, men det är faktiskt svårt att känna sig helt övertygad.

Allt fler ekonomer talar nu om en försvagad konjunktur. Det skulle med andra ord vara för sent för åtstramning. Trots detta vill regeringen höja momsen. Förra året uppgick antalet arbetslösa till i genomsnitt 61 000 personer. I år väntar sig regeringen att denna siffra skall stiga till 75 000. Denna utveckling beraknas fortsätta och 1991 räknar man med 90 000 arbetslösa trots att lönerna då bara, enligt regeringens uppskattning, skall öka med 3%. Regeringen bedriver åtstramningspolitik och låter antalet arbetslösa växa även om löneökningstakten väsentligt reduceras.

Att denna politik syftar till "arbete åt alla" framstår inte som trovärdigt. Även om inte arbetslösheten bör betecknas som ett medel i regeringens politik så är den ändå en självklar följd av denna politik. Den ekonomiska politik som regeringen företräder framstår därför som oacceptabel för vpk.

I allt fler länder prioriteras numera kampen mot inflationen framför kampen mot arbetslösheten. Detta i såväl hög- som lågkonjunktur. En viss arbetslöshet anses nämligen vara en förutsättning för låg inflation. Företrädarna för denna politik brukar också förespråka behovet av fasta normer i den ekonomiska politiken. Konsekvenserna av en felaktigt förd inhemsk politik anses i allmänhet vara farligare än följderna av internationella konjunkturstormar.

Stabiliseringspolitiken bör därför styras av normer som inskränker den kortsiktiga handlingsfriheten.

Det är oklart i vilken utsträckning regeringen anammat dessa ideer. Möjligheterna att bedriva en självständig penningpolitik har i en rad avseenden begränsats under 1980-talet. I viss utsträckning är detta en följd av politiskt fattade beslut. Tidigare har penningpolitiken använts som ett komplement till finanspolitiken. När nu riksbankens verksamhet avgränsas till att hålla kronans kurs fast borde finanspolitiken få en ökad betydelse i framtiden. Frågan är emellertid om detta är regeringens avsikt. Mycket tyder på att finanspolitiken i socialdemokratisk tappning skall prioritera långsiktig inflationsbekämpning så att pris- och löneutvecklingen här hemma kan göras mer förenlig med den fasta växelkursen. Frågan är emellertid om det kommer att finnas någon politik kvar som kan tillåtas prioritera målet om full sysselsättning.

3. Regeringens tiopunktsprogram

Kompletteringspropositionens konkreta förslag har ingen större omfattning. I stället ligger tyngdpunkten i det tiopunktsprogram – handlingsprogram för tillväxt, sysselsättning och välfärd – som i stort är ett resultat av överenskommelsen med folkpartiet. Tredje vägen har nu blivit ett brett handlingsprogram. Handlingsprogrammet gynnar ensidigt företag och kapital, sviker valöften, social och fördelningspolitisk rättvisa.

3.1. Skattereformen

Skattereformen skall stimulera arbete, sparande och tillväxt enligt regeringen. Av detta synes sparande vara det enda som någorlunda säkert skall kunna åstadkommas. I övrigt är skatteomläggningen ett oskrivet blad där negativa fördelningseffekter kan förta mycket av de målsättningar regeringen har. Vpk har i motion 1989/90:Sk81 redovisat ett alternativ som bygger på skatt efter bärkraft. Ett alternativ som har mer realistiska möjligheter att bidra till samhällets tillväxt.

3.2. Lönebildningen

Regeringen anser löneökningarna vara huvudorsaken till den höga inflationen. Hoppet är att få ned löneökningarna utan att i övrigt föra en politik som skapar förutsättningar för låga avtal. Skatteomläggningens första och andra etapp kan knappast bidra till att de lågavlönade kommer att avstå från berättigade lönekrav när omläggningen ger höginkomsttagarna fördelar utöver de klyftor som tidigare skapats för de välbetalda under åttiotalet. VPK förespråkar en rättvis fördelningspolitik på alla sektorer i samhället, som grund för mer normala avtal på arbetsmarknaden som kan bidra till rättvisa och jämlikhet. Det finns återigen skäl att påminna om att de flesta låginkomsttagarna är kvinnor.

3.3. Priserna

Regeringen bekämpar prisökningarna genom avregleringar och lönedepressning. Inga åtgärder riktas mot dem som sätter priserna och ökar sina vinstmarginaler. Prispressen måste som vpk tidigare påpekat riktas åt rätt håll. Någon form av åtgärder mot höga vinster som tillkommit genom för hög prissättning måste vidtas. Det var fel av regeringen att avveckla prisstoppet utan att vidta någon åtgärd som bromsar prisutvecklingen. Det var fel signal till prissättarna.

3.4. Arbetsliv och produktivitet

Regeringen vill inrätta en produktivetsdelegation för att förbättra produktiviteten. Regeringen har uppmärksammat problemen inom den privata tjänstesektorn, men några förslag som kan sanera denna sektor finns inte. Dessutom inser inte regeringen att förnyelse av arbetslivet, engagemang och ansvar förutsätter ett demokratiskt arbetsliv med en rättvis fördelningspolitik och god arbetsmiljö som grund.

Produktivetskrav med morot och piska har sin begränsning. Därför kom-

mer denna produktivitsdelegation att nå samma blygsamma resultat som regeringens riksförlikningsman för lönebildningen.

Vpk vill ha en effektiv och ändamålsenlig offentlig verksamhet. Produktivitetskrav på den offentliga verksamheten utan klara målsättningar, riktlinjer och resurser för att fylla målen skapar i första hand nya problem.

Mot. 1989/90
Fi65

3.5. Ökade arbetsinsatser

Vi har tidigare påpekat att de utslagna ökade med 150 000 under åttioalet. Vpk stöder åtgärder som hindrar utslagning och som innebär rehabilitering. Arbetslinjen är en naturlig del i allas rätt till arbete.

Vpk är däremot inte överens om införandet av lagfäst sjuklön de första 14 dagarna, på de villkor som regeringen föreslår. Vpk har redovisat ståndpunkterna i motion till proposition 1989/90:114. Införande av sjuklön kräver grundläggande demokratiska rättigheter i arbetslivet. Regeringens uppgörelse med folkpartiet innebär även att den ekonomiska åtstramning av företagen som regeringen tidigare avsåg vid införandet av sjuklön tagits bort, och enligt uppgörelsen skall åtstramningen nu enbart drabba det arbetande folket genom momshöjning.

3.6. Överhettningen

Vpk delar regeringens åtgärder mot överhettningen inom storstäderna. Dessutom föreslog vpk redan i januari att en särskild arbetsgivaravgift skulle tas ut på den privata tjänstesektorn i storstäderna för att öka arbetskraftsutbudet inom vård, omsorg och industri.

3.7. Kommunal skattestopp

Vpk delar inte regeringens åsikt att kommunernas tillväxt kraftigt skall dämpas. I stället för ett kommunalskattestopp i två år bör nya resurser tillföras sektorn. Framst skall vård, omsorg, skola, service och kultur kunna utvecklas.

3.8. Dämpad privat konsumtion

Krav på minskad privat konsumtion kan ställas på höglönade men knappast på låginkomsttagarna. Vpk har föreslagit höjda vin-, sprit- och tobaksskatter. Vpk avvisar en momshöjning och att den planerade barnbidragshöjningen genomförs enligt ursprungsförslaget. Detta krävs för att kompensera barnfamiljerna för följderna av SAP-FP:s skatteförslag.

VPK är även kritiskt till att utbyggnaden av föräldraförsäkringen flyttas på framtiden samt att egenavgiften i arbetslöshetsförsäkringen höjs.

Åtgärderna drabbar dem som har lägre inkomster och ingår inte i ett rättvis- och jämlikhetsperspektiv.

Vpk anser att föräldraförsäkringen bör byggas upp i den takt vallöftet innehöll. Vi menar att regeringen bör ompröva sitt beslut och överenskomelse med folkpartiet. Likaså bör tanken på ökad egenavgift i arbetslöshetsförsäkringen omprövas. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna att besluten om föräldraförsäkringens uppskjutande och egenavgiften i arbetslöshetsförsäkringen bör omprövas.

3.9. Sparande

Regeringens insats för sparande är att allemanssparandet skall öppnas även för dem under 16 år. I övrigt förlitar sig regeringen på att skatteomläggningen skall stimulera hushållen att öka sparandet. Frågan att i någon form öka det kollektiva sparandet i syfte att öka utrymmet och viljan för nationella investeringar och därmed hävda självständigheten finns inte omnämnt i regeringens handlingsprogram.

3.10. Spelregler på arbetsmarknaden

Regeringens avsikt med en särskild utredare för att "förbättra spelreglerna på arbetsmarknaden" innebär en utveckling mot höjda strejkböter och en mer statligt ledd förhandlingsverksamhet. Vpk delar inte uppfattningen bakom den särskilde utredarens uppdrag. Det är i stället skattesystemet och samhällets fördelningspolitik som måste revideras, samt de arbetandes fackliga organisationer som måste ges ökade demokratiska rättigheter på arbetsplatserna att hävda sina medlemmars intressen. Först i detta läge kan mer jämbördiga förhandlingar på arbetsmarknaden ske, vilket kan resultera i avtal som är rimliga och rättvisa och därmed kan respekteras.

4. Vpk och regeringens förslag

4.1. Momshöjning

Vpk yrkar avslag på regeringens förslag till en momshöjning från den 1 juli 1990 t.o.m. 1991. Höjningen löser inget av samhällets grundläggande problem, utan försvårar i stället avtalsförhandlingarna och slår samtidigt hårdast mot de minst köpstarka.

4.2. Kommunalt skattestopp och avräkningskatt

Enligt regeringens finansplan -90 som presenterades i januari 1990 framgår att kommuner och landsting får ett sammantaget budgetunderskott på ca 14 miljarder för 1990.

Till detta skall läggas de därefter tecknade avtalen som för primärkommunerna innebär en kostnadsökning på ca 12 miljarder och för landstingen på ca 2 miljarder.

I den reviderade finansplanen, som skrevs den 19 april 1990, skriver man apropå kommunernas ekonomi (s. 33):

De ekonomiska problem som landet nu står inför kräver att även den kommunala verksamheten ingående prövas.

....

De statliga transfereringarna till den kommunala sektorn måste begränsas under de närmaste åren. Sektorns skatteinkomster förutsätts öka mycket kraftigt 1990 och 1991, men bl.a. ökade lönekostnader kommer att medföra att ett stort underskott ändå uppstår i det finansiella sparandet under 1990 och sannolikt även 1991.

Vpk:s bedömning av kommunernas och landstingens ekonomiska situation är mer pessimistisk än regeringens. Vi anser det nödvändigt att omedelbart

tillföra statliga resurser till verksamheten. Att införa ett tvåårigt skattetak utan nya resurser kommer att leda till mycket allvarliga konsekvenser för verksamheten.

Riksdagen bör ta beslut om ett ekonomiskt stödpaket till kommunerna. Under 80-talet har staten exporterat en stor del av sitt budgetunderskott till kommunerna. Det är tid att betala igen. I vpk:s ekonomimotion från januari 1990 fanns medel för ett sådant paket reserverade.

Det kommunala skattesystemet måste dock förändras i grunden så att kommunerna får ett bättre skatteunderlag. Regeringen har fattat beslut om att tillsätta en utredning om kommunal skatteutjämning. Vpk är berett att göra en konstruktiv insats i en sådan utredning. Där kan även ingå alternativ med kommunal företagsbeskattning och kommunal kapitalbeskattning. Utredningen bör även överväga att ge kommunerna den löpande rätten att beskatta boendet.

Dessutom bör utredningen överväga ökade resursöverföringar från staten. Specialdestinerade bidrag bör även fortsättningsvis förekomma för att främst säkerställa utbyggnaden av viktiga sociala behov. Dessa utgångspunkter för utredningsarbetet bör ges regeringen till känna.

Skatteomläggningen kommer att tillföra kommunerna stora resurser genom en vidgad bas för den kommunala beskattningen samt momsavdrag. Regeringen föreslår nu att dessa pengar dras in genom en särskild avräkningskatt. Vpk yrkar avslag på förslaget om avräkningskatt och föreslår att kommunerna istället får behålla detta utrymme. Det skulle vara ett välbehövligt stödpaket. Därmed skulle en stor del av kommunernas ekonomiska problem lösas. Detta skulle göra att behovet av särskilda överföringar till stor del bortfaller. Däremot krävs att kommunerna för hösten 1990 kompenseras genom en engångsöverföring i syfte att börja sanera kommunsektorns underskott.

Vpk har tidigare redovisat att vi är bestämda motståndare till ett tvåårigt kommunalt skattestopp. Det är orättfärdigt och fräckt av riksdagen att först besluta om ökade uppgifter för kommunerna, t.ex. utbyggnaden av barnomsorgen och ansvaret för skolområdet, och sedan föreslå ett kommunalt skattestopp.

Vpk är ingen vän av höga kommunalskatter men kan inte acceptera att angelägna åtgärder kan spolieras om inte skatten får höjas.

Ett kommunalt skattestopp utan nya resurser innebär att krisen inom vård, omsorg, skola, kultur och nödvändig service förstärks. Det är nödvändigt att göra offentlig verksamhet effektiv, genom bl.a. produktivitetsmål som rymmer med den offentliga servicens uppgift, men trots detta kan inte kommunerna klara sina nödvändiga uppgifter utan resurstillskott. Människors behov av kommunernas tjänster ökar, och därför krävs en ökad volymtillväxt utöver regeringens målsättning.

Vpk yrkar avslag på regeringens förslag till kommunalt skattestopp och avräkningskatt samt föreslår att kommunernas ekonomi förstärks genom en engångssatsning om 5 miljarder kr.

4.3. Semesterlagens genomförande

Semesterlagstiftningen utgör en del av den sociala skyddslagstiftningen på arbetsmarknaden. Av den orsaken är många av bestämmelserna i lagen tvingande medan andra bestämmelser kan modifieras genom kollektivavtal på förbunds nivå. Det finns också vissa mindre betydelsefulla detaljbestämmelser, där den enskilde arbetstagaren har rätt att träffa ett personligt avtal med arbetsgivaren.

Eftersom semesterlagen syftar till att ge arbetstagaren rätt till en längre betald ledighet för vila och rekreation finns i lagen ingen möjlighet för arbetstagaren att avstå från betald semesterledighet.

Förslaget om rätt för arbetstagaren att komma överens med arbetsgivaren om att avstå från att ta ut semesterledighet men ändå få semesterersättning för tid överstigande 20 dagar per år innebär en oerhört allvarlig försvagning av det sociala skyddet för arbetstagarna. Självklart kommer det mycket ofta att inträffa att arbetstagaren känner sig tvingad att acceptera ett förslag från arbetsgivaren att avstå från semester för att undvika att stöta sig med denne. Det är synnerligen anmärkningsvärt att det inte ens föreslås att det för att vara giltigt först måste godkännas av arbetstagarens fackliga organisation.

Självfallet kommer – om förslaget genomförs – effekten bli att det främst för de lågavlönade blir ett alternativ att sälja en del av semestern till arbetsgivaren. Det kommer att öka klyftorna på arbetsmarknaden ytterligare.

4.4. Ordning och reda på arbetsmarknaden

Regeringen har tillkallat en särskild utredare att lägga förslag om ordning och reda på arbetsmarknaden. Det gäller fastare förhandlingsformer som syftar till en fungerande lönebildningsprocess. Otydliga varsel och samhällsfarliga konflikter skall tas upp. Vidare att högre skadestånd (strejkböter) än för närvarande skall kunna utdömas och slutligen skall förlikningsmanorganisationen förstärkas. Förslag skall ligga till hösten 1990.

Högerns skall på ordning och reda är nu regeringens politik. Nu skall de arbetande hållas i tukt och förmaning. Finansministern sätter nu sitt hopp till arbetsgivarna, att de skall stoppa löneökningarna. Utredningen skall tydligen hjälpa regering och företag att lägga sådana förslag så att löneökningarna kan pressas tillbaka.

En orättvis skatte- och fördelningspolitik i kombination med ökade klyftor mellan olika inkomsttagare kommer att skapa oro på arbetsmarknaden. Nya regler avhjälp inte detta problem. Det var utmanande av den socialdemokratiska regeringen att våren 1990 föreslå höjda strejkböter från 200 kr till 5.000 kr. Vpk avvisade då förslaget och kommer också att motsätta sig ett eventuellt kommande nytt förslag om höjda strejkböter.

Oversynen borde i stället utgå från att landets ekonomiska politik präglades av jämlikhet och rättvisa. Därmed kunde utredaren utgå från att försöka ändra villkoren på arbetsmarknaden för de arbetande. Demokratiska rättigheter för de arbetande och deras fackliga organisationer är då en självklarhet. En inriktning finns angiven i vpk:s motion "Demokratiska rättigheter på arbetsplatsen" från januari 1990. Regeringen bör ges detta till känna.

5. En ny ekonomisk politik

5.1. Riktlinjer för en ny ekonomisk politik

I vpk:s ekonomiska motion från januari föreslås grunderna för en ny ekonomisk politik som bygger på en radikal omläggning av dagens politiska grundval. Vpk:s föreslagna riktlinjer för den ekonomiska politiken, som upprepadet till regeringens proposition 114, ligger fast, dvs att allas rätt till arbete (full sysselsättning), social- och fördelningspolitisk rättvisa och bra miljö är övergripande målsättningar för den ekonomiska politiken:

- * Social tillväxt för rättvisa, jämlikhet och trygghet.
- * Rättvis fördelningspolitik skall genomsyra alla politikens områden.
- * Rätten till ett meningsfullt arbete förverkligas genom demokratiska rättigheter i arbetslivet.
- * Samlade åtgärder mot den ekologiska krisen och en resurs- och miljösparande energipolitik.
- * Försvar av den nationella suveräniteten med riktade framtidsinvesteringar.

5.2. Budgetförslag

Som tidigare anförts yrkar vpk avslag på regeringens förslag till åtstramningsåtgärder. Vpk anser inte att det finns något behov av en generell åtstramning. Överhettningen på arbetsmarknaden och det uppåtriktade trycket på löner och priser är i huvudsak ett regionalt fenomen. Inte heller är det hushållens eller den offentliga sektorns konsumtion som ligger bakom överhettningen. Mellan 1987 och 1989 ökade BNP med 4,5 %. Under samma period ökade privat och offentlig konsumtion med 3 %. Produktionen har med andra ord ökat betydligt snabbare än konsumtionen. Istället är det investeringarnas snabba utveckling som förklarar överhettningen. Mellan 1987 och 1989 ökade de reala investeringarna med inte mindre än 22 %.

Vpk uttryckte i sin ekonomimotion från januari en förhoppning om att relativlönerna för produktionsjobben inom industri och omsorg skulle förstärkas. Detta för att dämpa rekryteringsproblemen inom dessa båda sektorer. De relativt höga lönelysten för kommunalanställda kan därvidlag ses som ett steg i rätt riktning. Regeringens förslag till åtstramning mot kommuner och hushåll anser vi vara en dålig väg. Vpk säger därför bestämt nej till dessa förslag. Kraftåtgärder mot för hög prissättning och oskäliga vinstmarginaler måste vidtas.

Momshöjningen, uppskjutandet av föräldraförsäkringen, samt avräkningskattens införande innebär en likviditetsindragning från hushåll och kommuner på totalt 10 miljarder kronor för budgetåret 1990/91. Trots detta visar regeringens prognos för statsbudgetens saldo ett minus (-0,5 mdr). Förklaringen är att regeringen som vanligt visat en ytterligt stor försiktighet vad gäller bedömningen av lönernas och sysselsättningens utveckling. Timlönen antas i genomsnitt öka med 8,5 % i år och endast 3 % 1991. Det är enligt vår uppfattning rimligare att räkna med en lönetillväxt på 9,5 % i år

och 6 % 1991. Med mer realistiska antaganden om lönernas och sysselsättningens utveckling skulle statsbudgeten, allt annat lika, uppvisa ett överskott på närmare 10 miljarder kronor. Ett avslag på regeringens åtstramningspaket innebär därför inte ett budgetunderskott utan istället ett nollsaldo.

Vpk avser emellertid inte att föra en mindre stram finanspolitik än regeringen. Vpk anser att det finns behov av selektiva åtgärder, utöver de som föreslagits av regeringen, för att dämpa överhettningen i storstadsområdena. Vårt förslag från januari om en temporär höjning av arbetsgivaravgifterna i den privata tjänstesektorn i de tre storstadsområdena ligger därför fast. Vpk anser också att den offentliga sektorns finansiella sparande behöver stärkas. Vårt förslag till skatteomläggning finansieras inte bara fullt ut, utan visar dessutom ett överskott på närmare 7 miljarder kronor. Vpk:s förslag till skatteomläggning och höjda arbetsgivaravgifter innebär således att även vårt budgetförslag uppvisar ett betydande överskott för budgetåret 1990/91.

Hemställan

1. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i motsvarande del godkänner de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som i motionen förordas,

2. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i motsvarande del godkänner de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som i motionen förordas,

3. att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om tillfällig höjning av mervärdesskatten,

4. att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om kommunal-skattestopp i två år,

5. att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om avräknings-skatt,

6. att riksdagen beslutar att som en engångsöverföring anslå 5 miljarder kronor till kommun och landsting för 1990 i enlighet med vad som i motionen anförts,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av utredningen om statens bidrag till kommunerna,

8. att riksdagen avslår regeringens förslag angående avstående från betald semesterledighet,

9. att riksdagen beslutar – om yrkande 8 avslås – att central arbetstagarorganisation skall godkänna överenskommelse om avstående av betald semesterledighet för att den skall bli giltig,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna om vad i motionen anförts om demokratiska rättigheter i arbetslivet m.m.,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om genomförandet av en förlängd föräldraförsäkring,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om egenavgiften i arbetslöshetsförsäkring,

13. att riksdagen beslutar att den allmänna löneavgiften höjs med 5 procentenheter inom den privata löneavgiften (SNI 6–9) i Stock-

Stockholm den 10 maj 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Maggi Mikaelsson (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Lars Bäckström (vpk)

